

## Vaidotas Žukas

### MONS. ALBERTAS TALAČKA – DVASIOS ARISTOKRATAS, MENO UŽSAKOVAS

Geriausiai Mons. Albertą Talačką prisimenu iš tamsiojo sovietmečio. Monsinjoras buvo tiesus, neapsunkęs, europietiškas kunigas. Bet jis išsiskyrė iš kitų dvasininkų ir dar kažkuo. Manau, kad tai buvo šviesus išdidumas, dvasios aristokratija ir blaivus kritiškumas. Žinojau, kad jis yra įtakingas tuometinėje Kauno kurijoje, arkivyskupas Liudvikas Povilonis paisė Mons. Alberto nuomonės.

Jo meno rinkinys nebuvo didelis, bet čia buvo ir labai vertingų paveikslų. Klebonas yra pasakojęs, kad kartais Rygos antikvariatuose už gerą paveikslą ar ikoną mokėdavo po 10 rublių. Turėjo gausią nelegalios literatūros biblioteką, paskolindavo šių knygų, išspausdintų rotoprintu arba mašinėle per kelias kalkes ant popirosinio popieriaus.

Tuomet dalis disidentų kunigų sėdėjo lageriuose, kun. Česlovas Kavaliauskas buvo užkištas Žasliuose. Iš kultūrą, meną išmanančių kunigų tuomet išskirdavome Vaclovą Aliulį Vilniuje ir A. Talačką Anykščiuose. Buvo ir keli kiti kunigai, turėję dideles meno kolekcijas – Ričardas Jakutis Nemenčinėje ir Ričardas Mikutavičius Kaune. Bet jų manieringumas ir aistra iš meno daryti stambų verslą glumino (deja, tai prisidėjo ir prie jų liūdno likimo).

Kartą Anykščių klebonijoje su Mons. Albertu vakarieniavome. Juokaudami svarstėme, koks būtų sovietinės Lietuvos klebono simbolis. Pasiūliau, kad tai galėtų būti daugelyje klebonijų ant stalo stovintis šakotis – saldus, aptakus, primenantis bažnyčios varpinę, ilgai negendantis... Monsinjoras smagiai juokėsi ir pritarė.

Mons. Albertas pirmą kartą apsilankė mano studijoje, Vilniaus Jeruzalėje, apie 1985 metus. Jam patiko tai, ką dariau. Tuomet įsigijo nedidelį tapybos darbą „Kripta“ (vėliau, jau Atgimimo metais, jis buvo eksponuotas personalinėje parodoje Helsinkyje ir Sakralinio meno salone Paryžiuje).

Kartą Mons. Albertas pasakė, kad Lietuvos vyskupai ieško dailininkų, kurie galėtų nutapyti ką nors reikšmingesnio artėjančių Lietuvos krikšto metinių ir Jurgio Matulaičio beatifikacijos proga. Žinoma, tais brežnevinais laikais jokių oficialių konkursų ar sutarčių nebuvo. Ėmiausi šio darbo, nors nebuvo jokios garantijos, kad paveiksmai kam nors bus reikalingi, jog jie kur nors bus pakabinti. Tuo labiau, kad nemaniau taikytis prie dažnokai pasitaikančio bažnytinio meno familiarumo ir religinio iliustratyvumo.

Tapiau beveik natūralaus dydžio vyskupo J. Matulaičio figūrą su mitra, bet be pastoralo, apšviestą šiltos vitražų šviesos. O kitą paveikslą – šventąjį Kazimierą – tokią valiūkišką kompoziciją karalaitis su šarvais paskendęs tokioje maldoje, kai žmogus nieko nebemato ir nebegirdi, net kai šalia nusileidę du dideli angelai siaučia, beveik kvailioja.

Gal po metų, kai didelės drobės buvo pabaigtos ir išdžiūvusios, Mons. Albertas paskambino ir pasakė, kad dėl paveikslų apsilankys žmonės (saugumas klausydavosi telefonu, todėl nekalbėdavome konkrečiai). Buvo žiema, gausiai snigo. Vieną rytą prie mūsų trobos Vilniaus pakraštyje, Jeruzalėje, sustojo balta „Volga“. Atvyko arkiv. Liudvikas Povilonis, vysk. Juozapas Preikšas ir kancleris Antanas Bitvinskas. Nors krosnis buvau gerai iškūrenęs, bet ekselencijos nenusirengė – tai buvo blogas ženklas... Vyskupai ieškojo akimis paveikslų, nors juos buvau pastatęs matomoje vietoje, prie pagrindinės sienos. Jie nesuprato, kad tai ir yra įvykdytas užsakymas.

Nors bandžiau aiškinti hierarchams, jog reikia naujai, „antravatikaniškai“ mąstyti bažnytinėje aplinkoje, pasakojau apie laisvą ir nuostabią pirmųjų krikščionių tapybą Romos katakombose, rodžiau kelis albumus, bet viskas buvo bergždžiai. Vyskupai išvažiavo lyg musę kandę. Aš irgi turėjau būti nusivylęs.

Po dienos kitos atvažiavo Mons. A. Talačka ir pasakė, kad viską žino apie vyskupų vizitą ir jo rezultatus. Sakė, kad jau „išbarė“ ganytojus už tai, kad anie „neišmano meno, skaudina jaunos dailininkus“ ir pan.

Praėjo dar savaitė. Prie mūsų trobos, šalia Jeruzalės ežeriuko, vėl sustojo balta „Volga“. Šįsyk arkiv. L. Povilonis per pusnis atėjo vienas. Jis padėkojo už mano iniciatyvą, entuziazmą, už geras pastangas ir padėjo ant stalo sprindžio dydžio gumelėmis perjuostą rublinių kupiūrų krūvą. Tuomet tai buvo didelė pinigų suma. Arkivyskupas dar pridūrė, kad paveikslų neimsias.

Kai po kelių savaitių Anykščių klebonas vėl viešėjo pas mus Vilniuje, jam tariu paveikslai padaryti, už juos sumokėta, tad tegul ima ir deda, kur nori. Jis atsiuntė sunkvežimį ir darbus išsivežė.

Šitaip lyg ir netiesioginiu keliu palaimintojo Jurgio Matulaičio figūra ir šventasis Kazimieras su angelais pateko į Anykščių bažnyčią.

Krikštyklos kompoziciją Mons. Albertas užsakė vėliau. Ją padariau, MonsinJORUI patiko, nors aš pats ja nebuvo patenkintas. A. Talačkos kolekcijoje dar buvo nedidelis „Apnuogintas Kristus“, kurį nutapiau ir dovanojau už didžiųjų paveikslų globą.

Anykščių bažnyčios šventoriuje nuo sovietmečio buvo vertingų skulptūrinių darbų, kurių daugumą užsakė Mons. A. Talačka originalios medinės Rimo Idzelio stotys, akmeninis Algio Ladigos kryžius, kiek vėliau pastatytas bronzinis Vlodo Vildžiūno „Nazarietis“, balto marmuro Romo Kazlausko „Švč. Marija“ ir nuostabi, didelė Antano Kmieliausko akmeninė kompozicija „Šventoji Šeima“. Bažnyčios viduje, virš centrinio portalo, MonsinJORO rūpesčiu dar 1971 m. buvo sukurtas tikras šedevras – storo stiklo luitų Marijos Mackelaitės vitražas „Šv. evangelistas Matas“.

Laimė, prieš mirtį Mons. Albertas visą savo dailės kolekciją ir biblioteką testamentu padovanojo parapijai, miestas suteikė patalpas, entuziastai įkūrė Sakralinio meno centrą, todėl rinkinys liko saugus, neišbarstytas, kasdien prieinamas žmonėms.

Vaidotas Žukas